

УДК 343.132.137

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ В УКРАЇНІ ТА УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНИ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Сергій ПАСЛАВСЬКИЙ,

здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету з підготовки фахівців для підрозділів слідства Львівського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

This paper presents comparative analysis of two legal institutions: agreement on admission of guilt prescribed by the Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova, and agreement on guilt recognition foreseen by the Code of Criminal Procedure of Ukraine. The author examines the nature of legal regulation of the agreement on admission of guilt (Code of Criminal Procedure of Moldova) and agreement on guilt recognition (Code of Criminal Procedure of Ukraine). Special attention is paid for conditions and grounds for application of discussed institutions, as well as the procedural status of the parties, and court's role in this process. Furthermore, the paper outlines common and distinctive features between these institutions.

Key words: Republic of Moldova, Ukraine, agreement on admission of guilt, agreement on guilt recognition, prosecutor, defense counsel, defendant, court.

АНОТАЦІЯ

У статті представлений порівняльний аналіз двох правових інститутів: угоди про визнання вини, передбаченої Кримінально-процесуальним кодексом Республіки Молдова, та угоди про визнання винуватості, передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом України. Досліджується питання сутності правового регулювання угоди про визнання вини (Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова) та угоди про визнання винуватості (Кримінальний процесуальний кодекс України). Особлива увага приділяється умовам і підставам укладення вказаних угод, процесуальному статусу сторін, ролі суду в цьому процесі. Також окреслюються спільні та відмінні ознаки між вказаними інститутами.

Ключові слова: Республіка Молдова, Україна, угода про визнання вини, угода про визнання винуватості, прокурор, захисник, обвинувачений, підсудний, суд.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток суспільних відносин будь-якої держави неминуче приводить до реформування її законодавства. Під час еволюції взаємин між суспільними групами та класами на певних етапах відбувається переосмислення старих стереотипів і починається активний пошук чогось нового, досконалішого, раніше невідомого національній правовій системі. Насамперед це стосується тих держав, які здобули свою незалежність відносно недавно. Саме до таких держав можна віднести Республіку Молдова та Україну.

Прийняття Верховною Радою України Кримінального процесуального кодексу України [1] (далі – КПК України), який набрав чинності 20 листопада 2012 року, ознаменувало завершення найважливішого етапу реформи української системи кримінального судочинства. Система зазнала якісних змін насамперед через законодавчу регламентацію в КПК України раніше невідомих правових інститутів. Однією з істотних новел українського законодавства стала угода про визнання винуватості. Такий різновид особливого порядку кримінального провадження увібрав у себе ідею компромісного вирішення конфлікту між державою та правопорушником.

Схожі порядки кримінального провадження існують практично в усіх країнах Європейського Союзу та в переважній більшості країн пострадянського простору. Слід наголосити, що кожна держава застосовує названий інститут з урахуванням своїх правових традицій.

З-поміж указаних форм доцільно виділити угоду про визнання вини, яка передбачена законодавством Республіки Молдова. Такий інститут був законодавчо регламентований у Кримінально-процесуальному кодексі Республіки Молдова [2] (далі – КПК Республіки Молдова), який набрав чинності 12 червня 2003 року. Одним із важ-

ливих аспектів угоди про визнання вини за законодавством Республіки Молдова є те, що її законодавчо закріпили майже на десять років раніше, ніж в Україні. Як наслідок, судова практика Республіки Молдова виробила єдині підходи щодо застосування цього правового інституту.

Вагомий внесок у дослідження інституту угоди про визнання вини зробили Ю.В. Баулін, В.М. Верещак, Ю.М. Грошевий, В.Г. Гончаренко, А.В. Курдова, В.Т. Мальяренко, В.Н. Махов, В.В. Молдован, Л.Л. Нескороджена, І.Л. Петрухін, М.А. Пешков, А.А. Плясунова, П.В. Пушкар, В.М. Тертишник, Г.О. Усатий. Станом на сьогодні окремі проблемні аспекти провадження на підставі угоди про визнання винуватості в Україні також досліджували В.І. Бояров, М.Й. Вільгушинський, О.Г. Добровольська, В.М. Кравчук, А.В. Лапкін, М.В. Лотоцький, М.В. Сіроткіна, Д.В. Філін, М.І. Хавронюк та інші.

Зазначені науковці здебільшого детально аналізували «класичну угоду про визнання вини», яка притаманна системам кримінального процесу Англії та США. Дослідження проводилися зазвичай через призму доцільності застосування цього інституту під час вирішення кримінально-правового конфлікту між державою та правопорушником. Досить часто аналізувались статистичні дані щодо застосування угоди про визнання вини в США. Проводилось вивчення питань, які стосувались правової природи угоди про визнання вини. Окрема увага приділялась процесуальному статусу підозрюваного чи обвинуваченого під час укладення угоди. Проводився порівняльно-правовий аналіз угоди про визнання вини, що притаманна країнам англосаксонської правової сім'ї, з угодою про визнання вини, яка регламентована на законодавчому рівні в країнах романо-германської правової сім'ї.

Сучасні дослідження угоди про визнання винуватості, передбаченої в українському законодавстві, стосуються, зокрема, питань доцільності імплементації цього інституту в КПК України. Окрема увага приділялась ролі прокурора в процесі досягнення компромісу між приватними й публічними інтересами. Досліджувалась також проблема правового статусу захисника в кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості. Низку робіт присвячено проблемам удосконалення процесуальної форми цієї угоди. Проте на фоні проаналізованого наукового доробку ніким з представників наукової спільноти не проводився порівняльний аналіз угоди про визнання винуватості, передбаченої КПК України, з угодою про визнання вини, передбаченої КПК Республіки Молдова.

Мета статті – проведення порівняльного аналізу угоди про визнання вини за законодавством Республіки Молдова з угодою про визнання винуватості за законодавством України. Для досягнення поставленої мети необхідно розглянути специфіку правового регулювання угоди про визнання вини, передбаченої КПК Республіки Молдова; розкрити сутність та особливості правового регулювання угоди про визнання винуватості, передбаченої КПК України; виявити спільні й відмінні ознаки між вказаними інститутами.

Виклад основного матеріалу. Сучасне кримінальне процесуальне право не можна собі уявити без правових механізмів, що передбачають врегулювання спору між сторонами кримінального провадження шляхом досягнення компромісу. У всіх країнах пострадянського простору відбувається своєрідна уніфікація кримінальних процесуальних норм із приведенням національного законодавства у відповідність із законодавством міжнародним. Саме тому в Республіці Молдова вже більше десяти років успішно застосовується така кримінальна процесуальна форма, як угода про визнання вини.

Основні засади та порядок застосування цієї угоди визначаються положеннями глави III КПК Республіки Молдова, яка носить назву «Провадження на підставі угоди про визнання вини» і складається з шести статей (ст. ст. 504–509 КПК Республіки Молдова).

Загальні положення згаданого інституту регламентовані ст. 504 КПК Республіки Молдова. Відповідно до її положень «угода про визнання вини – це угода між прокурором і обвинуваченим або, залежно від обставин, підсудним, який дав згоду визнати свою провину в обмін на скорочення покарання». Зазначений документ може бути укладений щодо злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів з обов'язковою участю захисника та обвинуваченого (підсудного). Обов'язковим є дотримання письмової форми угоди про визнання вини. Суду забороняється брати участь у переговорах між сторонами кримінального провадження щодо укладення угоди. Однак суд зобов'язаний встановити, чи укладена угода про визнання вини відповідає вимогам закону, чи її укладення було добровільним, у присутності захисника та чи є достатні докази, що підтверджують висунуте обвинувачення. Залежно від цих обставин суд може затвердити або відхилити угоду про визнання вини. Її укладення може бути ініційоване як прокурором, так і обвинуваченим, підсудним, його захисником у будь-який момент після пред'явлення обвинувачення до початку судового розслідування. Якщо злочин скоєний у спілкуванні, матеріали справи щодо особи, яка уклала затверджену судом угоду про визнання вини, виділяються в окреме провадження.

Умови ініціювання та укладення угоди про визнання вини визначені в ст. 505 КПК Республіки Молдова. Важлива роль у цій процедурі відводиться прокурору, який повинен враховувати такі обставини: 1) бажання обвинуваченого, підсудного сприяти здійсненню кримінального переслідування чи обвинувачення інших осіб; 2) ставлення обвинуваченого, підсудного до своєї злочинної діяльності та до минулих судимостей; 3) характер і тяжкість пред'явленого обвинувачення; 4) щирісердечне визнання обвинуваченого, підсудного та його бажання взяти на себе відповідальність за вчинене; 5) шире й добровільне виявлення обвинуваченим, підсудним бажання якнайшвидше визнати свою вину та дати згоду на скорочене провадження в справі; 6) вірогідність засудження особи у відповідній справі; 7) суспільний інтерес у забезпеченні більш оперативного розгляду справи з мінімальними затратами.

Якщо прокурор ініціював провадження на підставі угоди про визнання вини обвинуваченим, підсудним, він звертається до захисника й обвинуваченого, підсудного із цією пропозицією. У такому випадку захисник із дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність, обговорює з обвинуваченим, підсудним такі питання: 1) усі процесуальні права, які має обвинувачений, підсудний, у тому числі право на повний, швидкий і відкритий розгляд справи, і той факт, що впродовж цього розгляду він користується презумпцією невинуватості до тих пір, поки його вина не буде доведена у визначеному законом порядку зі збереженням усіх необхідних гарантій його захисту; право подавати докази на свою користь; право вимагати, щоб свідки обвинувачення були допитані на тих же умовах, що й свідки захисту; право мовчати та не бути змушеним до самовикривання; право свідчити, укласти угоду про визнання вини й відмовитися від свідчення про визнання вини; 2) усі аспекти справи, у тому числі постанову про притягнення як обвинуваченого або (залежно від обставин) обвинувальний висновок; 3) усі можливі способи захисту, які можуть бути використані в цій справі; 4) максимальне й мінімальне покарання, яке може бути застосоване в разі визнання вини; 5) обов'язок обвинуваченого, підсудного в разі укладення угоди про визнання вини присягнути перед судом, що він надасть правдиві показання щодо інкримінованого йому злочину та що ці показання можуть бути використані в іншому процесі проти нього за надання неправдивих показань; 6) той факт, що визнання вини не є наслідком застосування насильства або погроз.

Необхідною умовою належного оформлення угоди про визнання вини є обов'язок прокурора, обвинуваченого, підсудного й захисника підписати її текст для того, щоб їхні підписи стояли на кожному аркуші угоди. Крім того, захисник повинен окремо в письмовій формі засвідчити, що угода про визнання вини обвинуваченим, підсудним була розглянута ним особисто, що передбачений порядок для укладення вказаної угоди був дотриманий і визнання обвинуваченим, підсудним своєї вини є наслідком їхніх попередніх перемовин в умовах конфіденційності. У подальшому перед направленням до суду справи з угодою про визнання вини обвинуваченому та його захиснику надаються матеріали справи для ознайомлення, а також вручається обвинувальний висновок.

Порядок розгляду судом угоди про визнання вини регламентовано ст. 506 КПК Республіки Молдова. Залежно від обставин справи угода може розглядатись судом у відкритому чи закритому судовому засіданні. Під час її розгляду суд повинен встановити такі обставини:

1) наявність у матеріалах справи письмового підтвердження захисника про бажання обвинуваченого, підсудного укласти угоду про визнання вини; 2) факт відповідності позиції захисника позиції обвинуваченого, підсудного; 3) факт попереднього відібрання судом у підсудного письмового підтвердження про те, що він погоджується дати показання під присягою; 4) після присяги суд уточнює в підсудного такі обставини: чи розуміє він, що дав присягу перед судом і що в разі надання завідомо неправдивих показань вони в подальшому можуть бути використані проти нього в іншому процесі за надання завідомо неправдивих показань; анкетні дані підсудного; чи проходив він останнім часом лікування через психічні розлади або наркотичну чи алкогольну залежність; чи знаходиться він наразі під дією наркотичних речовин, ліків чи алкогольних напоїв; чи отримав він постанову про притягнення його як обвинуваченого й обвинувальний висновок та чи обговорював їх разом зі своїм захисником; чи задоволений він якістю правової допомоги, що надає йому його захисник; чи бажає він після проведення консультації зі своїм захисником, щоб угода про визнання вини була затверджена судом; 5) під час розгляду угоди про визнання вини суд також встановлює такі факти: чи мав обвинувачений, підсудний можливість ознайомитись з угодою та обговорити її зміст зі своїм захисником; чи є така угода повним виразом домовленостей між підсудним та державою; чи зрозумілі підсудному умови угоди та як вони співвідносяться з позицією останнього; чи давав хто-небудь обвинуваченому, підсудному інші обіцянки або іншого роду гарантії з метою впливу на його волевиявлення стосовно його позиції щодо визнання вини в цій справі; чи намагався хто-небудь у будь-якій формі змусити обвинуваченого, підсудного зайняти позицію про визнання вини в цій справі; чи визнання підсудним вини є його вільним волевиявленням, оскільки він винуватий; у разі, якщо укладення угоди стосується тяжкого злочину, чи розуміє підсудний, що він визнає себе винуватим у вчиненні тяжкого злочину; чи ознайомився він із матеріалами та зібраними за справою доказами; 6) суд також повинен проінформувати підсудного про можливе максимальне покарання, передбачене законом, й обов'язкове будь-яке мінімальне покарання за відповідний злочин; про те, що в разі призначення підсудному умовного покарання та порушення ним у подальшому умов його відбування, він буде відбавити реальне покарання; про те, що суд має право ухвалити рішення, яким зобов'язати підсудного відшкодувати потерпілому шкоду, а також судові витрати; про те, що в разі затвердження угоди підсудний має право оскаржити вирок лише з підстав призначення покарання та порушення процесуальних норм; про те, що внаслідок укладення угоди про визнання вини унеможливилося реалізація належного йому права на розгляд справи в загальному порядку з дотриманням презумпції невинуватості.

Лише після виконання перелічених вище вимог суд з'ясовує в підсудного, чи підтримує він свою позицію щодо угоди про визнання вини. У разі, якщо підсудний підтримує угоду про визнання вини, він дає показання по суті пред'явленого йому обвинувачення та висловлює свою думку щодо наявності в справі доказової бази. Якщо підсудний не підтримує угоди про визнання вини, він має право відмовитись від своїх показань стосовно інкримінованого йому злочину. У такому разі суд ухвалює рішення про розгляд справи в загальному порядку.

Під час розгляду угоди про визнання вини (ст. 507 КПК Республіки Молдова) суд ухвалює відповідне рішення.

У разі, якщо суд переконається в достовірності показань, наданих підсудним під час судового засідання, і дійде висновку, що визнання останнім вини зроблено незалежно, добровільно, свідомо, без примусу чи тиску, він ухвалює рішення про прийнятність угоди про визнання вини. В іншому випадку суд ухвалює рішення про її відхилення. Указане рішення сторони угоди мають право оскаржити до вищої судової інстанції протягом 24 годин, про що вони повинні заявити відразу після його проголошення. У разі, якщо сторони не бажають оскаржувати рішення про відхилення угоди про визнання вини, попередньо зробивши про це відповідну заяву, суд переходить до розгляду справи в загальному порядку.

Після ухвалення рішення про прийнятність угоди про визнання вини суд переходить до стадії судових дебатів (ст. 508 КПК Республіки Молдова), під час яких із промовами виступають прокурор, захисник і підсудний. Варто відзначити, що вказані учасники процесу під час виголошення своїх промов можуть висловлюватися лише щодо міри майбутнього покарання.

Із завершенням судових дебатів суд видаляється в нарадчу кімнату для постановлення вироку (ст. 509 КПК Республіки Молдова). Вирок на підставі угоди про визнання вини проголошується з урахуванням загальних вимог, передбачених КПК Республіки Молдова, однак з урахуванням особливостей глави III цього кодексу. Крім того, вступна частина вироку повинна містити вказівку про те, що справа розглядається на підставі угоди про визнання вини. У такому разі суд призначає підсудному покарання, виходячи з верхньої межі найбільш суворого виду покарання, передбаченого за конкретний злочин, скороченого на одну третину. Вирок звернути увагу й на ту особливість, що цього роду вирок може бути оскаржено в касаційному порядку виключно з двох підстав: порушення процесуальних норм та призначення необумовленого угодою розміру покарання.

Завершуючи аналіз правового регулювання угоди про визнання вини, за законодавством Республіки Молдова, слід наголосити на тому, що цей інститут був належно продуманий законодавцем, адже за весь час його існування, а це майже 12 років, до глави III КПК Республіки Молдова було внесено лише одну зміну [3]. Так, зі ст. 505 КПК Республіки Молдова було виключено частину четверту, зміст якої зводився до такого: «Укладена прокурором угода повинна бути затверджена прокурором вищої інстанції, який перевіряє дотримання закону під час її укладення». У такий спосіб законодавець убезпечив учасників кримінального провадження від зайвої бюрократичної тяганини, одночасно розширивши повноваження прокурора, який є стороною угоди про визнання вини.

У національному законодавстві України також передбачені скорочені форми кримінального судочинства на підставі угод. Їх імплементація проходила в чіткій відповідності з міжнародними принципами та стандартами, а також обумовлювалась практичною необхідністю та реальним станом суспільних відносин у державі.

Так, однією з угод, яка може бути укладена в кримінальному провадженні за законодавством України, є угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК України). Такого роду угода може бути укладена як за ініціативою прокурора, так і за ініціативою підозрюваного чи обвинуваченого (ч. 2 ст. 469 КПК України). Угоду про визнання винуватості сторони можуть укласти в провадженні

щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, унаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Якщо в кримінальному провадженні бере участь потерпілий, укладення угоди про визнання винуватості не допускається. Укладення вказаної угоди не допускається також щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи (ч. 4 ст. 469 КПК України).

Процесуальний закон допускає укладення угоди про визнання винуватості з моменту повідомлення особи про підозру до виходу суду в нарадчу кімнату для ухвалення вироку (ч. 5 ст. 469 КПК України). Таким чином, ініціювати її укладення можна із часу появи в кримінальному провадженні підозрюваного – особи, якій повідомлено про підозру або яку затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Законом також передбачено обов'язкове виділення кримінального провадження щодо особи (осіб), з якими укладено угоду про визнання винуватості в окреме провадження (ч. 8 ст. 469 КПК України).

Що стосується наслідків, які настають для сторін кримінального провадження в разі неукладення угоди про визнання винуватості, то в ч. 6 ст. 469 КПК України передбачено, що в разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання та твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання винуватості. Таке законодавче положення повністю узгоджується з такою засадою кримінального провадження, як свобода від самовикриття. Її суть полягає в тому, що жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 18 КПК України).

Стаття 470 КПК України передбачає обов'язок прокурора під час ініціювання та укладення угоди про визнання винуватості брати до уваги певні обставини: ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого в проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб; характер і тяжкість обвинувачення (підозри); характер і тяжкість обвинувачення (підозри); наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидкого досудового розслідування та судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень; наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень.

Угода про визнання винуватості повинна містити певний обсяг інформації, яка відповідно до положень ст. 472 КПК України становить її зміст. Так, в угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, учиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали

місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 цього кодексу, наслідки невиконання угоди. В угоді, що скріплюється підписами сторін, зазначається дата її укладення.

У ч. 2 ст. 473 КПК України зазначено, що наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку згідно з положеннями ст. ст. 394 та 424 цього кодексу, а для підозрюваного чи обвинуваченого – також його відмова від здійснення прав, передбачених абз. 1 та 4 п. 1 ч. 4 ст. 474 цього кодексу.

Наслідками укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для сторони захисту, тобто для обвинуваченого, захисника (за умови, якщо останній здійснює захист у цьому кримінальному провадженні) або законного представника є цілком законна їхня відмова від окремих процесуальних прав, зважаючи на особливості такого кримінального провадження. При цьому закон визначає деякі підстави, коли вирок суду першої інстанції, яким затверджено угоду про визнання винуватості, може бути оскаржений. Такий вирок можна оскаржити в суді апеляційної інстанції в разі призначення судом покарання суворішого, ніж те, яке передбачене сторонами в самій угоді. Наступна підстава – ухвалення вироку без згоди обвинуваченого на призначення покарання. Ще однією підставою для оскарження є невиконання судом окремих вимог ч. ч. 4, 6, 7 ст. 474 КПК України, а також нероз'яснення обвинуваченому наслідків укладення цієї угоди. Вирок суду першої інстанції, яким було затверджено угоду про визнання винуватості, також може бути оскаржений із наведених підстав до суду касаційної інстанції, але за умови його попереднього перегляду апеляційним судом.

Натомість прокурор має право оскаржити такий вирок виключно у двох випадках: 1) коли за результатами розгляду угоди про визнання винуватості обвинуваченому призначено покарання менш суворе, ніж те, яке передбачалося в угоді; 2) коли суд затвердив угоду в кримінальному провадженні, у якому така угода не могла бути укладена.

Загальний порядок судового провадження на підставі угоди про визнання винуватості визначений у ст. 474 КПК України. Знаючи, що правосуддя здійснюється виключно судами, законодавець виходить із того, що правовий статус суду, його функції та суворо визначений порядок діяльності створюють такі переваги в забезпеченні правильного застосування правових норм і закріплення законності в країні, які не може мати жодна форма державної діяльності [4, с. 462]. Суд є головним суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності, який визначає результат кримінального провадження [5, с. 28]. Тому лише суд може вирішувати питання по суті висунутого обвинувачення, у тому числі під час провадження на підставі угоди про визнання винуватості.

Так, у випадку укладення угоди про визнання винуватості під час досудового розслідування прокурор зобов'язаний затвердити обвинувальний акт, який разом із підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Водночас у ч. 1 ст. 474 КПК України визначено, що прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації

доказів, які із часом можуть бути втрачені, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату в разі відмови суду в затвердженні угоди. Право прокурора на відтермінування направлення до суду обвинувального акта разом з угодою про визнання винуватості покликане насамперед гарантувати стороні обвинувачення можливість здобуття достатнього обсягу доказів, якого, на думку прокурора, у разі відмови суду в затвердженні угоди буде достатньо для доведення винуватості особи в загальному порядку.

Розгляд угоди про визнання винуватості, яку було укладено під час досудового розслідування, здійснюється в підготовчому судовому засіданні суддею одноособово. Проте із цього правила є виняток, коли кримінальне провадження стосовно осіб, перелік яких міститься в ч. 9 ст. 31 КПК України, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років. Про дату та час проведення підготовчого судового засідання повідомляються сторони угоди про визнання винуватості, явка яких є обов'язковою. Суд також повідомляє інших учасників судового провадження, проте їхня неявка не є перешкодою для розгляду угоди по суті.

Зі змісту ч. 3 ст. 474 КПК України вбачається, що угоду про визнання винуватості може бути укладено як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду. Із цього приводу автори науково-практичного коментаря до КПК України наголошують, що досить явною з точки зору процесуальної економії та визначеності результатів провадження для обвинуваченого є перевага в укладенні угоди на стадії досудового провадження, оскільки саме така угода зменшить навантаження на суд, значно скоротить слідство та досудове провадження в кримінальній справі шляхом укладення або досягнення так званої «ранньої угоди» [6, с. 978]. Однак у разі укладення угоди про визнання винуватості під час судового розгляду кримінального провадження суд повинен зупинити проведення будь-яких процесуальних дій та перейти до безпосереднього розгляду угоди.

Перед тим, як ухвалити рішення про затвердження угоди про визнання винуватості або ж про відмову в її затвердженні, суду слід з'ясувати в обвинуваченого низку обставин, наявність або відсутність яких свідчить про істинність його позицій щодо змісту укладеної угоди. Так, з метою перевірки добровільності та усвідомленості обвинуваченим укладення угоди суд зобов'язаний з'ясувати в обвинуваченого, чи розуміє він, що кримінальне провадження щодо нього може бути розглянуто в судовому засіданні, де він буде мати весь обсяг прав (зокрема, допитувати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь) [7, с. 342]. Також обов'язком суду є роз'яснення обвинуваченому наслідків укладення та затвердження угоди, які передбачені ст. 473 КПК України. У цьому випадку мова йде про відмову обвинуваченого від процесуального права на оскарження вироку суду щодо тих обставин, які ним не оспорювались під час розгляду угоди судом. Крім того, суд повинен переконатись (перепитати, уточнити) про факт усвідомлення особою характеру кожного обвинувачення, щодо якого вона визнає себе винуватою. Так само обвинуваченому роз'яснюється вид покарання, який передбачений в угоді про визнання винуватості та який щодо нього буде застосований.

Відповідно до ч. 6 ст. 474 КПК України суд зобов'язаний переконатися в судовому засіданні, що укладення угоди

сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди в разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судове засідання осіб та опитувати їх.

У випадку невідповідності угоди про визнання винуватості вимогам КПК України та/або іншого закону законодавець зобов'язує суд постановити ухвалу про відмову в її затвердженні. Суд може відмовити в затвердженні угоди в разі, якщо її умови суперечать закону (у тому числі, коли допущена неправильна кваліфікація діяння особи); не відповідають інтересам суспільства; порушують права чи інтереси будь-кого зі сторін цієї угоди чи інших осіб; якщо в суду є достатні підстави вважати, що укладення угоди відбувалось із застосуванням примусу, погроз або обіцянок; судом встановлена очевидна неможливість виконання обвинуваченим узятих на себе зобов'язань; відсутні фактичні підстави для визнання обвинуваченим своєї винуватості в інкримінованому йому кримінальному правопорушенні.

Тому в разі встановлення хоча б однієї з перерахованих підстав суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в затвердженні угоди про визнання винуватості та повернути кримінальне провадження прокурору, якщо угоду досягнуто під час досудового розслідування, для його продовження; або призначити судовий розгляд для проведення судового провадження в загальному порядку, якщо до суду надійшов обвинувальний акт, а угоду було укладено під час підготовчого провадження; або продовжити судовий розгляд у загальному порядку, якщо угоду було укладено під час його здійснення [8].

Виконавши всі вимоги, необхідні для перевірки угоди про визнання винуватості на відповідність закону, суд ухвалює вирок, яким затверджує укладену угоду та призначає узгоджену сторонами міру покарання. Такий вирок повинен відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків (ст. 374 КПК України) із врахуванням окремих особливостей, передбачених законом.

Після проголошення судом вироку про затвердження вказаної угоди для сторін кримінального провадження настають юридичні наслідки, що можуть передбачати виконання певних зобов'язань. Мова йде про обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, учиненого іншою особою, виконання яких є умовою затвердженої угоди.

У законі визначено, що в разі невиконання засудженим умов угоди про визнання винуватості прокурор має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку (ч. 1 ст. 476 КПК України). Таке законодавче положення має на меті забезпечити належну поведінку засудженого під час виконання ним угоди про визнання винуватості. З вказаним клопотанням прокурор може звернутись протягом встановлених ст. 49 Кримінального кодексу України строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. В іншому випадку особа підлягатиме звільненню від кримінальної відповідальності. Клопотання про скасування вироку подається до того суду, що постановляв вирок про затвердження угоди про визнання винуватості.

Суд, відповідно до ч. 4 ст. 476 КПК України, може постановити ухвалу про скасування вироку, яким була затверджена угода про визнання винуватості, або про відмову в скасуванні такого вироку. Будь-яке з вказаних судових рішень сторони можуть оскаржити в апеляційному порядку.

З урахуванням викладеного, виділимо спільні та відмінні ознаки між угодою про визнання винуватості за законодавством України та угодою про визнання вини за законодавством Республіки Молдова.

Спільні ознаки:

1. Законодавець покладає на прокурора обов'язок перед укладенням угоди враховувати суспільний інтерес у забезпеченні швидкого розгляду конкретної справи.

2. Суд не є стороною угоди, його роль зводиться виключно до перевірки угоди щодо законності.

3. Можливість виділення матеріалів справи в окреме провадження, якщо злочин було вчинено в співучасті.

4. Письмова форма та обов'язкові реквізити.

Відмінні ознаки:

1. Для угоди про визнання вини (КПК Республіки Молдова) характерним є те, що її укладення можливе тільки за умови скорочення покарання особі, яка притягається до кримінальної відповідальності. Натомість згідно із законодавством України домовленості сторін угоди під час узгодження покарання не мають виходити за межі загальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність [8].

2. Істотною особливістю угоди про визнання вини (КПК Республіки Молдова) є обов'язкова участь захисника під час її укладення. Останній як учасник угоди про визнання вини повинен не лише підписати текст угоди, а й зобов'язаний письмово засвідчити той факт, що її укладення відбувалось із дотриманням передбаченої законом процедури. Натомість під час укладення угоди про визнання винуватості (КПК України) обов'язкова участь захисника не передбачена. Такий стан речей, на наше переконання, в окремих категоріях справ може поставити під сумнів об'єктивність та добросовісність прокурора.

3. Під час розгляду угоди про визнання вини (КПК Республіки Молдова) на суд покладається обов'язок з'ясувати в підсудного питання, чи задоволений останній якістю правової допомоги, що надає йому його захисник. Така вимога закону, на нашу думку, покликана додатково захистити права та свободи особи, яка притягається до кримінальної відповідальності. У законодавстві України чогось схожого не передбачено.

4. Укладення угоди про визнання вини (КПК Республіки Молдова) допускається навіть у тому випадку, коли в справі бере участь потерпілий. Укладення угоди про визнання винуватості (КПК України) у кримінальному провадженні, у якому бере участь потерпілий, не допускається.

5. Рішення суду про відхилення угоди про визнання вини (КПК Республіки Молдова) можна оскаржити протя-

гом 24-ох годин. Ухвала про відмову в затвердженні угоди про визнання винуватості (КПК України) оскарженню не підлягає.

Висновки. У цій статті проведено порівняльний аналіз двох правових інститутів, які є прикладом диференціації кримінального процесу в бік його спрощення та пришвидшення. Було детально розглянуто специфіку правового регулювання угоди про визнання вини за законодавством Республіки Молдова та угоди про визнання винуватості за законодавством України, виявлено їхні спільні й відмінні ознаки. У підсумку можна констатувати той факт, що об'єкти нашого дослідження за своєю суттю та змістом практично нічим не відрізняються між собою. Деякі відмінності між угодою про визнання вини (КПК Республіки Молдова) та угодою про визнання винуватості (КПК України) зумовлені насамперед усталеними правовими традиціями обох держав. Однак призначення цих правових інститутів одне – диференціація кримінальної процесуальної форми та підвищення ефективності в боротьбі з різноманітними проявами групової злочинності.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Молдова от 14 марта 2003 года № 122-XV / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3833.

3. Закон Республіки Молдова от 5 апреля 2012 года № 66 «О внесении изменений и дополнений в Уголовно-процесуальный кодекс Республіки Молдова от 14 марта 2003 года №122-XV» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=54952.

4. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України : [навч. посіб.] / Є.Г. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 576 с.

5. Актуальні питання кримінального процесу України : [навч. посіб.] / [Є.М. Блажівський, І.М. Козьяков, О.М. Толочко, С.С. Мірошніченко, Г.П. Власова та ін.] ; за заг. ред. Є.М. Блажівського. – К. : Національна академія прокуратури України ; Центр учбової літератури, 2013. – 304 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012– . – Т. 2. – 2012. – 664 с.

8. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 року № 223-1679/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>.